

ATMOSFERA KNJIŽNICE: AUTOETNOGRAFIJA SVAKODNEVNOG GRADA

SARA URSIĆ

Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb

Prethodno priopćenje
Primljeno: 18. 4. 2025.
Prihvaćeno: 23. 5. 2025.
DOI: 10.15176/vol62no110
UDK 027.52
021.4
39-027.541

Ovaj rad istražuje ulogu knjižnice kao ključnog elementa svakodnevnog urbanog života, polazeći od koncepta trećeg mjesta i trećeg prostora te koristeći autoetnografiju kao metodološki okvir. Kroz osobnu naraciju autorica analizira kako knjižnica nadilazi svoju institucionalnu funkciju i postaje prostor socijalizacije, identifikacije, emocionalne sigurnosti i urbane ritmizacije. Knjižnica se promatra kao mikrokozmos svakodnevnog grada, prostor atmosfere, brige i trajanja gdje se kroz osjetilne doživljaje, rutinu i kolektivno pamćenje oblikuju osjećaji pripadnosti i kontinuiteta. Rad naglašava važnost knjižnice u očuvanju spontanosti i mekoće urbanog života, posebno u kontekstu ubrzanja i digitalizacije. Atmosfera knjižnice interpretira se kao temeljna dimenzija urbanog postojanja, omogućujući korisnicima predah, susret i tišinu unutar fragmentirane svakodnevice. Autoetnografski pristup otvara prostor za razumijevanje knjižnice kao emocionalnog i socijalnog sidrišta, mjesta gdje grad postaje osoban, dostupan i *dovoljno dobar* za življenje.

Ključne riječi: knjižnica, svakodnevni grad, atmosfera, prostor, autoetnografija

UVOD

Koncept atmosferskog grada naglašava da urbani prostor nije samo zbir fizičkih elemenata i funkcionalnih odnosa nego živa mreža osjećaja i raspoloženja koja se prelama kroz materijalnost, društvene prakse i tjelesne senzacije. Gernot Böhme (1993) naglašava da atmosfera nije tek estetski dodatak prostoru, nego "temeljni fenomen" kroz koji se prostor i tijelo usklađuju u zajedničkom doživljaju. Tim Edensor (2014) dalje ukazuje na to da snaga atmosfera leži u svakodnevnim, često neopaženim interakcijama tijela i okoline. U atmosferskom gradu fokus se prebacuje s monumentalnih simbola i dizajnerskih intervencija na mikroprakse: promjenu svjetla, šum koraka, mirise ili čak titraje temperature. Mikkel Bille i Siri Schwabe (2023) pokazali su načine na koje stanovnici svakodnevno

reproduciraju, modificiraju i koriste atmosfere kao svojevrsnu praksu otpornosti specifičnih prostora. Oni prigovaraju tradicionalnom fokusu na *doživljajni intenzitet* te predlažu razumijevanje atmosfere kao prostornog iskustva stalnog usklađivanja s materijalnim svijetom te dokazuju da se urbane atmosfere stvaraju kroz svakodnevne prakse, a ne kroz spektakularne intervencije. Na sličnom tragu i Sarah Pink (2014) identificira atmosferu kao rezultat interakcije tijela, stvari i kulture tkanjem mikropraksi koje proizvode osjećaj sigurnosti i pripadnosti. Važno je naglasiti da atmosfere nisu puko pozadinsko zračenje prostora, nego aktivni nositelji moći: komercijalni trgovački centri sustavno kroje uniformne, potrošački orijentirane atmosfere svjetlom, glazbom i mirisima, dok spontani javni događaji ili improvizirane zelene oaze u napuštenim zgradama generiraju drukčije, subverzivne valove raspoloženja koji osporavaju dominantne tržišne norme (Böhme 1993; Anderson 2009). Ritmovi svakodnevne, žurba na posao, popodnevna pauza uz kavu ili večernja šetnja ne postoje izolirano, nego su prepleteni slojevima atmosferskih utjecaja koji moduliraju brzinu i kvalitetu naših iskustava. U okviru koncepta atmosferskog grada, knjižnice se pojavljuju kao mikroprostori u kojima se grad manifestira u svojoj najintimnijoj, a ipak kolektivno dijeljenoj formi. Melike Peterson (2023) identificira javne knjižnice kao mjesta u kojima se isprepliću atmosfere dobrodošlice i socijalnosti, stvarajući osjećaj pripadnosti, ali istovremeno i slojeve nelagode koje korisnici jednako pažljivo pregovaraju. Iako se u istraživanjima suvremenog grada često pojavljuje tek kao arhitektonski objekt ili servisna ustanova, knjižnica je važan atmosferski čvor u kojem se susreću materijalni svijet, tjelesne prakse i osjećaji prostorne prisutnosti. Umjesto da knjižnicu razumijemo primarno kroz socijalnu dinamiku koncepta *trećeg mjesta*, u ovom radu se oslanjam na koncept *dovoljno dobrog života* Daniela Millera (2024), koji ističe važnost svakodnevnih praksi održive pažnje i refleksije. Prema tom pristupu, knjižnična atmosfera nije intenzivan afektivan vrhunac, nego stalan i nenametljiv sloj osjetilnih i emotivnih impulsa koji podržavaju svakodnevne strategije usporavanja. U skladu s time, knjižnica nudi *dovoljno dobar* ambijent: ne nužno dramatične prostorne i društvene intervencije, nego atmosferu *skrbi* koja afirmira inkluziju i zajedničko dobro. Dok pojam trećeg mjesta (Oldenburg 1989) ističe društvenu funkciju prostora kao mjesta susreta i razmjene, koncept *dovoljno dobrog života* objašnjava kako knjižnica kontinuirano podržava emocionalno i senzorno usklađivanje pojedinca s gradskim ritmovima, bez potrebe da se prostor afirmira kroz događanja ili *brendiranje* instalacije. U tom svjetlu, knjižnica postaje prostor *dovoljno dobrog života*: ambijent u kojem se brišu oštri rubovi gradskog ubrzanja, omogućujući sklad kroz temporalnost svakodnevne.

Ta svakidašnja atmosfera knjižnice je trajna, nenametljiva i neposredno prisutna i ne traži idealnu harmoniju, nego održivost. Knjižnični rituali, poput dugog promatranja naslova na polici ili trenutka smirenosti dok se sjedi pod toplim svjetlom, oblikuju slojeve atmosfere u kojima se odražavaju digitalizacija, globalizacija i promjene u kulturnim praksama. Uz osobnu dimenziju, knjižnice su često ključni pokazatelji promjena u društvenim i ekonomskim strukturama (Aabø i Audunson 2012; Shovelin 2013). Način na koji korisnici percipiraju i koriste knjižnice može ukazivati na društvene nejednakosti, pristup

obrazovanju i kulturne navike određene zajednice. Razvoj knjižnica, oblikovanje i korištenje reflektiraju šire društvene trendove, uključujući digitalizaciju, globalizaciju i promjene u načinu života (Bertot, Jaeger i Langa 2016; Nevárez 2021). Knjižnica, smještena unutar tih transformacija, ne unosi dodatni intenzitet, nego prati i usklađuje cikluse. Upravo u toj ritmičkoj fleksibilnosti leži sposobnost da postane “otporni” čvor usporavanja unutar ubrzanog gradskog pulsa.

U ovom se radu metodom autoetnografije naglašava osobna dimenzija iskustva knjižnice, koja ukazuje na njezinu višestruku ulogu u individualnom i kolektivnom urbanom životu. Kao simbol djetinjstva i odrastanja, knjižnica se ovdje interpretira ne samo kao institucija pristupa znanju; štoviše, ona se promatra kao prostor socijalizacije, oblikovanja identiteta te ritmizacije svakodnevice, ali i stvaranja atmosfere brige i povezanosti. Kroz bilježenje malih, ali značajnih praksi otkrivam kako se u njima talože atmosferski slojevi koji balansiraju između životnog i dnevnog ritma u gradu, gradeći nevidljivu mrežu povezanosti. Cilj ovog rada je ukazati na atmosferu knjižnice koja nije prolazna senzacija, nego aktivni prostorno-vremenski sloj značenja i osjeta koji pridonose održivosti, otpornosti i maštovitosti suvremenog urbanog dovoljno dobrog života.

KRATKO O METODOLOGIJI

U ovom se radu primjenjuje autoetnografija kao kvalitativna istraživačka metoda usmjerena na analizu osobnog iskustva u kontekstu društvenih struktura i svakodnevnih praksi. Kao pristup koji se oslanja na introspektivne, refleksivne i narativne tehnike, autoetnografija omogućuje povezivanje mikrodoživljaja s makrosocijalnim procesima. U tom je smislu ona posebno pogodna za analizu prostora poput knjižnice, čije značenje nadilazi institucionalne funkcije i oblikuje se kroz ponavljajuće, osjetilne i emocionalne dimenzije svakodnevnog korištenja.

Iako je autoetnografija široko prihvaćena u antropologiji, obrazovnim znanostima i kulturnim studijima (Ellis et al. 2011; Pink 2009), u okviru sociologije i dalje zauzima rubnu poziciju. To je dijelom rezultat dominacije racionalističkih i kvantitativnih pristupa u proučavanju društvenih fenomena, ali i metodoloških normi koje favoriziraju objektivnu distancu. Ipak, recentni doprinosi unutar sociologije svakodnevice (Neal i Murji 2015; Back 2007) sve više afirmiraju važnost uvida koji proizlaze iz subjektivnog, tjelesnog i situiranog znanja. Autoetnografija u tom kontekstu ne predstavlja odstupanje od sociološke analize, već njezinu nadogradnju – metodološki most između pojedinačnog iskustva i društvene stvarnosti.

Upravo je atmosfera, kao osjetilna, afektivna i vremenski utemeljena dimenzija prostora primjer koncepta koji izmiče standardnim analitičkim alatima, a koji se kroz autoetnografski narativ može zahvatiti u svojoj punoći. Atmosfera nije ni potpuno subjektivna ni objektivna; kako tvrde Tim Ingold (2011) i Mikkel Bille i Tim Flohr Sørensen (2007), ona se stvara u

međuprostoru između tijela, materijalnosti i prakse. Autoetnografija omogućuje upravo tu vrstu uvida: pristup knjižnici ne samo kao fizičkom mjestu već kao iskustvu koje se oblikuje kroz ritmove kretanja, zvukove, mirise, interakcije i tišine. Korištenjem vlastitog životnog narativa, ova se analiza ukorjenjuje u mikropraksama koje čine svakodnevicu: ponavljanja, susrete, neformalne razgovore, afektivne registracije i sjećanja. Mikroperspektiva, kao metoda i epistemološki stav, ovdje nije marginalna, već je konstitutivna za razumijevanje knjižnice kao prostora atmosfere. Umjesto generalizacija, analitičko težište preusmjerava se na situirano znanje (Haraway 1988), na one nevidljive slojeve značenja koji se gomilaju kroz vrijeme i praksu. Ovakav pristup omogućava razumijevanje knjižnice ne kao univerzalne institucije, već kao konkretne, utjelovljene i emocionalno nabijene točke unutar urbanog tkiva. Upravo kroz tu prizmu knjižnica se interpretira kao prostorna manifestacija svakodnevice, ne samo kao institucija znanja već kao prostor atmosferske prisnosti, rutine, identifikacije i sjećanja.

Atmosfera knjižnice, kao pozadinska, ali uporna struktura osjećanja, ne može se kvantificirati, ali se može ispričati. A upravo je ta priča ono što otkriva koliko su i kako knjižnice utkane u emocionalnu topografiju grada.

ATMOSFERA SVAKODNEVNICE

Zašto knjižnicu smjestiti unutar svakodnevice? Upravo zato što pripada svakodnevnim praksama. Iako za većinu ljudi posjeti knjižnici nisu dio dnevne rutine, knjižnica, za razliku od drugih kulturnih institucija, posjeduje auru javnog prostora. Premda formalno ne ispunjava kriterije koji definiraju javni prostor, nerijetko se percipira upravo kao takav (Nevárez 2021; Peterson 2023). Upravo ta dvoznačnost između institucionalnog i osobnog, javnog i intimnog čini knjižnicu plodnim mjestom za istraživanje svakodnevnog urbanog iskustva. U mom slučaju, ta se dvoznačnost utjelovljuje u vrlo konkretnom prostoru i vremenu. Za mene, knjižnica prije svega nosi obrise djetinjstva i grada Splita. I postoji samo jedna, ona “moja”. Naime, moja je majka, nakon studija talijanistike i povijesti umjetnosti, čitav svoj profesionalni život provela u knjižnici Bol-Plokite u Tolstojevoj ulici u Splitu. Taj je prostor, udaljen svega pedesetak metara od našeg stana, oblikovao moj odnos prema knjižnici. Od treće do osamnaeste godine života knjižnica je bila moje svakodnevno mjesto, prostor igre, istraživanja, učenja i prisnosti.

S obzirom na to da se moja Biblioteka ne nalazi u monumentalnoj zgradi, ni na osobito značajnom urbanom mjestu, da je nema u turističkim prospektima i da se ničim ne izdvaja u okolnoj urbanoj morfologiji, teško ju je pozicionirati kao prepoznatljiv gradski *landmark*. Dvadeseto je stoljeće donijelo ekspanziju knjižnica u prostornom smislu pa su knjižnice postajale dio kulturne infrastrukture kvarta i susjedstva, a u posljednjih nekoliko desetljeća često se napuštaju središnje lokacije smještajući se u urbana područja koja treba revitalizirati (Nevárez 2021). U slučaju Biblioteke, riječ je o prvom ogranku splitske knjižnice

koji je građen za potrebe tzv. knjižnice slobodnog pristupa, a u vrijeme moga djetinjstva bila je to najveća knjižnica u Splitu. Svaki put kad bi me netko pitao gdje živim, odgovor “kod biblioteke” nije zahtijevao dodatna pojašnjenja. Iako to više nije ni jedina kvartovska knjižnica u Splitu, a ni najveća, knjižnica Bol-Plokite i dalje funkcionira kao urbani orijentir kako fizički tako i simbolički. Upravo iz toga proizlaze dvije razine prostornosti koje oblikuju doživljaj knjižnice: s jedne strane knjižnica kao dio urbanog izgrađenog okoliša, a s druge strane kao prostor koji se konstituira kroz praksu, korištenje i osobni doživljaj.

Upravo ta druga dimenzija, knjižnica kao prostor življenog iskustva, oblikovala je moje djetinjstvo. Dok sam bila mala, odlazila sam se igrati s knjigama i učiti čitati, *bauljala* sam po prostorijama i među policama koje su bile nepregledne i nestvarno visoke, prepunjene, pretežno, starim knjigama čije su stranice bile dobro istošene. Tlocrt knjižnice je bio vrlo pozivajući za igru, iako sumnjam da je to tada bio dio plana prilikom projektiranja. Troetažni otvoreni prostor, s dovoljno stepenica za preskakanje ili spuštanje na rukohvatu, vješanje na ogradi i preskakivanje ograde. Prostorije koje nisu bile javne imale su posebnu atmosferu, velike prostorije povezane uskim hodnicima prepunjenim kutijama gdje se moglo nestati u neredu. Cijeli je prostor mirisao na ljepilo s kojim su se krpale raspadnute tvrde korice, gusto i bijelo, koje i dalje za mene predstavlja univerzalni miris ljepila. Za razliku od javnog dijela knjižnice, ondje nije vladao red. Donekle je suviše naglašavati važnost reda u knjižnici s obzirom na to da postoji znanost koja se bavi sustavnošću tog reda, no nije naodmet podsjetiti se da je knjižnica je u svojoj srži kulturna institucija. Sintagma je to koja simbolizira formalnost, sustavnost i krutost koju podrazumijevaju institucije, dok je istovremeno simbolika knjižnice otvorenost, dostupnost i širina (znanja, prostora, ljudi). Knjižnice karakteriziraju pravila i red kako u oblikovanju prostora tako i u načinu korištenja i provođenju vremena. S obzirom na ta obilježja, one se na prvi pogled ne doimaju kao prostori otvorenosti, dobrodošlice ili društvenosti. Međutim, suvremena istraživanja ukazuju na to da knjižnice itekako mogu funkcionirati kao inkluzivni, fleksibilni i afektivno nabijeni prostori, koji nadilaze svoju institucionalnu funkciju (Spencer-Bennett 2020; Aabø i Audunson 2020; Robinson 2014). Upravo unutar takve interpretacije knjižnice kao višeslojnog prostora, između reda i slobode, strukture i igre moguće je razumjeti i moje vlastito iskustvo. Bez nadzora, uživala sam potpuno povjerenje u prostoru Biblioteke, koji sam koristila za slobodnu igru. Penjala sam se i zavlčila ispod masivnih drvenih polica, na mjestima već pohabanim, gdje je drvo promijenilo boju ili postalo hrapavo i grubo, s komadićima koji su redovito završavali u mojim prstima. “Opet mi je ušla štenca, mama”, vikala bih sa suzama u očima. Dolazak novih knjiga u knjižnicu bio je popraćen specifičnim senzornim iskustvom, mirisom čistog, nepročitanog papira, koji i danas najviše volim. U digitalno doba, odnos s papirom postaje specifičan oblik kulturne i društvene identifikacije, pa i raslojavanja između onih koji preferiraju taktilnost tiskanih knjiga i onih koji prelaze na digitalne čitače. Ljubitelji papirnatih knjiga često izražavaju svoj stav s posebnim gnušanjem prema digitalnom formatu, a mnogi korisnici knjižnica vezuju se za ideju o “istošenosti” knjige kao simbolu zajedničkog iskustva kroz izjave poput “volim čitati knjigu koju je već netko čitao jer se povezujem s tim nevidljivim drugima”. Ja ne. Više od svega volim čitati

novu knjigu. Onu koju još nitko nije dirao. Moja pozicija unutar Biblioteke, privilegirana blizinom i vremenom koje sam ondje provodila, dopuštala mi je upravo to: pristup prvim, netaknutim primjercima. U tom sam se prostoru razmazila jer su knjige bile moje, prve, čiste. Iako je očita vrijednost “pohabanosti” i njezina simbolička dimenzija zajedništva, meni su knjižnice ostale mjesto nečega netaknutog, novog, svježeg. U tom smislu, moj odnos prema knjižnici oblikovan je svakodnevnom blizinom, ponavljanjem i osjetilnim doživljajem prostora. Knjižnica nije bila monumentalna, ali je bila moja – dostupna, prisutna, prožeta teksturama i mirisima knjiga. Kroz tu svakodnevnu prisnost, prostor knjižnice prerastao je svoju institucionalnu funkciju i postao dio osobnog urbanog pejzaža, ispunjen značenjem koje se ne iscrpljuje u definicijama, već se gradi iskustvom.

ATMOSFERA BRIGE

Početkom osnovne škole naučila sam pažljivije dirati police, a moja uloga u knjižnici se promijenila. Zнала sam sve knjige na dječjem odjelu, gdje im je mjesto i koja im je oznaka i što znače slova i brojevi na džepiću i kartici na poledini knjige. Postojale su knjige koje nisam voljela samo zato što su stajale u mračnijem kutu dječjeg odjela i svaki put kada bih krenula prema tamo trčala bih da čim prije pospremim knjige na mjesto i vratim se na svoje sveto mjesto – pult. Točka simboličke kontrole i pregleda, odakle sam, s visoka, promatrala ostale korisnike: svoje vršnjake, stariju djecu i odrasle. To je bilo vrijeme bez strukturiranih edukativnih programa i organiziranih radionica. Djeca su dolazila samostalno, boravila u knjižnici spontano, crtajući, čitajući i šaptom komunicirajući. Ipak, povremeno bi se uključile knjižničarke, ispunjavajući prostor kreativnošću: izrađivali smo ukrase, pomagale su s lektirou ili jednostavno bile prisutne i podržavajuće. U toj suptilnoj podršci oblikovao se osjećaj komfora i sigurnosti koji, kako ističe koncept atmosfere brige, nije tek rezultat organiziranih praksi, već afektivnog odnosa prema prostoru i ljudima u njemu (Bille i Schwabe 2023). Briga, u ovom kontekstu, nije samo djelovanje već i osjećaj, prisutnost koja omogućuje opuštanje, povjerenje i osjećaj pripadnosti. S tim u vezi važno je spomenuti jedan interesantan fakt, a to je da su tada u Biblioteci radile isključivo žene, i bila je to nadasve heterogena grupa žena. Ujutro kada bih došla prije škole pozdraviti mamu i uzeti novce za *marendu*, u dnevnom boravku, tj. sobi s lijeve strane od ulaza, pila se turska kava. Soba je vječno mračna jer ima samo uske prozore ispod stropa i gleda na prolaz između zgrada. Namještaj se sastojao od Kraljevog namještaja, velikog crnog uredskog stola i crnih radnih fotelja. Svjetlo je uvijek bilo oskudno i cijela prostorija je bila depresivna. Zapravo, bila bi depresivna da unutra nije tekao vječni razgovor, a s obzirom na to da ljudi u Splitu ne pričaju tiho, depresivna prostorija pretvarala se u šušur glasova i uzvika. Razgovor se čuo s glavnog ulaza knjižnice, kao i miris kave i cigareta. Rječnik koji se koristio bio je iznimno bogat lokalnim izrazima koji su danas manje-više izumrli, a i *beštīmije* nisu bile rijetke. Ponekad, u toplijem dijelu godine kada su sva vrata bila otvorena, ispred knjižnice se moglo čuti sve o planiranim tjednim ručkovima, svađama s muževima

ili kritike društvenih zbivanja. Paradoks mediteranskog grada koji istovremeno sve želi skriti, a frekvencija uobičajenog govora omogućava da čitav kvart zna svu privatnost. Kada bih se ukazala na vratima, sramežljiva kakva sam bila, čini mi se da bih se svaki put zajapurila od uzvika s kojima bi me dočekale kao da sam princeza. Moj doživljaj pojedinih žena bitno je ovisio o izgledu i starosti, što znači da su starije gospođe bile veći autoritet bez obzira na položaj u hijerarhiji poslovanja ili ponašanja prema meni. Apsolutni *highlight* tog razdoblja bio je kada bi mi teta Jadranka dala da nekog upišem u veeliku knjigu upisa za što sam vježbala rukopis danima. Teta Jadranka je bila visoka plavuša koja je izgledala najslićnije lutki Barbie od svih žena koje sam ikad srela i imala je vilinski rukopis po mom tadašnjem mišljenju, još ga se dobro sjećam, a ja sam htjela isti takav rukopis. Vježbala sam predano i dugo dok se nisam približila njezinoj kaligrafiji. Zvuk nalivpera koje klizi po papiru čujem u knjižnici i sada kada ga odavno više nema. Ne treba posebno naglašavati da sam u svojoj glavi bila glavna zvijezda društva jer sam imala moć upisivanja u knjižnicu.

ATMOSFERA TRANSFORMACIJE

Ta se moć smanjivala kako je vrijeme prolazilo, proporcionalno s količinom vremena koje sam provodila u Biblioteci. U doba puberteta knjižnica je bila mjesto u kojem sam se skrivala kad sam “picavala” sate baleta. Baletni studio je, za razliku od knjižnice, bio mučilište u kojem sam bila nemoćna pred zvukovima glazbe koju nisam razumjela i ritma koji je isto tako ostao nejasan koncept. Nakon što sam osvijestila činjenicu da nikada od mene balerine neće biti, a istovremeno ne želeći to priznati roditeljima, smislila sam odličan plan koji je uključivao provođenje vremena u knjižnici za vrijeme baleta. Prisjetimo se da mi je mama tamo radila, samo u drugoj smjeni, tako da je moje “picavanje” bilo prilično upitno osmišljeno, ali tamo sam se osjećala sigurno. I svi su sve znali, ali nitko me nije ispitivao zašto sam tamo. Sigurno mjesto.

Odustajanje od baleta dodatno je prorijedilo dolaske u knjižnicu, a internet je zabio zadnji čavao u moj odnos s knjižnicom kakav je bio, posebno s prostorom. U srednjoj školi u knjižnicu sam odlazila “visiti” na internetu jer je bilo besplatno, a Biblioteka je i dalje bila dovoljno blizu doma prostorno i emocionalno. Nekađ u tom periodu knjižnica se renovirala, počelo se nazirati suvremeno oblikovanje pa su smeđu i crnu boju zamijenile plava i žuta, drvene stolove zamijenili su plastificirani, a sve više prostora na stolovima zauzimali su kompjuteri. Prostorna transformacija knjižnica odgovarala je transformaciji društva i načina života u gradu, pa je tada knjižnica započela svoj put prema *hubu* (kreativnog) grada, polifunkcionalnom prostoru čije oblikovanje postaje još jedan odgovor na potragu za autentičnošću. Svakodnevni ritmovi urbanog života značajno utječu na percepciju i atmosferu knjižnice. Henri Lefebvre (2004) u svojoj teoriji ritmanalize naglašava važnost ritmičkih interakcija između prostora i korisnika, a knjižnice funkcioniraju unutar tog okvira kao ritmične prakse ponavljanja (posudba knjiga, vraćanje, biranje), ali i mjesta diskontinuiteta gdje korisnici mogu pobjeći od ubrzanog urbanog života. Ritam življenog vremena

doživljavamo kao linearan kroz svakodnevne prakse, životna razdoblja ili život generalno. Ritam prostora i mjesta očituje se kroz strukturu prostornih elemenata izgrađenog okoliša, odnosno kroz aktivnosti kao odrednice mjesta. Dakle, kroz ritam kretanja, zaustavljanja i korištenja prostora kojim ga transformiramo. Suvremene knjižnice poput poznate Koolha-sove knjižnice u Seattleu ili pak one u Medellinu uzimaju u obzir sve te elemente ritma i aktivnosti specifičnog prostora i funkcije koje imaju. Funkcije knjižnice danas nisu ograničene na ciklički ritam posuđivanja knjiga i čitanja, već funkcionalne i prostorne promjene omogućuju da ona bude dio svakodnevnog vremena, no često su lišene spontanosti.

S obzirom na sadržaje koje suvremena knjižnica 21. stoljeća nudi, prostor je to koji teži biti istovremeno dnevni boravak, teatar, učilište i čitaonica i još štošta. S jedne strane, knjižnica je vrlo stabilan i prepoznatljiv element urbanog krajolika, a s druge, postmodernizacija i digitalizacija mogu je lako transformirati u neutralan servisni prostor ili u kreativni prostor. Međutim, ono što se s vremenom gubi je stanovita spontanost vremena i prakse knjižnice. Ovaj prijelaz može imati značajne posljedice na društvenu interakciju, čineći knjižnicu manje osobnim, a više automatiziranim prostorom. Svojevrсни *autoritet* knjižnice u prostornom i simboličkom kontekstu kao riznice preobilja knjiga i znanja, ideja i mašte, omekšava se drukčijim preobiljem, onim događajnim. U kontekstu urbanog prostora u cjelini, knjižnica postaje dinamični prostor mogućnosti i promjena, koji se otvara prema novoj urbanoj svakodnevnicu.

ATMOSFERA TIŠINE

Selidba u Zagreb na studij donijela je nove slojeve odnosa s knjižnicom, novu mikro- i makroprostornost. Opipljivo je bilo razočaranje zagrebačkim knjižnicama, koje nikako nisu bile doma ni prostorno, a pogotovo emocionalno. Nisu mirisale na kavu i cigarete, ni na posebno ljepilo, niti se čuo zvuk nalivpera, uvijek je bila grobna tišina, knjižničarke su bile stroge i zaposlene. Moja Biblioteka nikad nije tako tiha, misao je koja me zauvijek prati u zagrebačkim knjižnicama. Taj očiti nedostatak (poznatih) zvukova, iako potpuno u skladu s funkcijom knjižnice, odredio je odnos s knjižnicama mog novog grada. Izostanak odnosa. Zagrebačke knjižnice su zauvijek ostale daleke, tihe i stroge. Nisam im ni dala šansu, kad bolje promislim. Spletom okolnosti, jer me očito knjižnice prate kao određujuća životna mjesta, jedna od boljih prijateljica koje sam upoznala na fakultetu bila je knjižničarka, pa sam povremeno dolazila u knjižnicu na Tomislavcu, ali ne kao korisnik knjižnice, nego da popijemo kavu u sivom malenom dvorištu gdje su zagrebačke knjižničarke postajale ljudi koji se smiju i pričaju i proizvode zvukove. Taj mini pokušaj zagrebačkih knjižnica da me zavedu ostao je na tome. Malenom, sivom i zapuštenom dvorištu koje daje glas strogim gospođama knjižničarkama. Ipak, zahvaljujući Vanji opet sam imala uvid u knjižnice "iznutra", a knjige su bile samo jednu poruku daleko: "Donesi mi sutra na predavanje *Sto godina samoće*, molim te".

ATMOSFERA SIGURNOSTI

Svaki odlazak u Split bio je obilježen odlaskom u Biblioteku, gotovo nikad zbog knjiga, već zbog ljudi jer su tamo bile *tete* koje sam znala cijeli život. Slušala sam priče o posjetiteljima, neke sam i sama poznavala jer je Biblioteka i njihovo mjesto već desetljećima. Sagledavajući to iz sadašnje perspektive, Biblioteka je uvijek bila mjesto gdje su se pronalazili oni kojima ne odgovara *mainstream* svijet ili oni koji ne odgovaraju trenutačnom društvenom ambijentu. Uostalom i ja sam bila jedna od njih skrivajući se od baleta koji je naglašavao moj nedostatak talenta i tjelesne proporcije. Za mnoge svakodnevne posjetitelje knjižnica je bila mjesto društvenog kontakta, usamljene umirovljenike koji su jedva čekali prozboriti taj dan koju riječ, prokomentirati politička i društvena zbivanja, požaliti se na vrijeme ili na zdravlje. Za mnoge “štrebere” knjižnica je bila mjesto gdje su bili ostavljeni na miru od svih, a za umjetničke duše mjesto inspiracije i kreacije. Knjižnica predstavlja istovremeno društveno, javno vrijeme, ali i vrijeme za sebe. Kate Spencer-Bennett (2020) opisuje važnost tog vremena u kontekstu žena i feminističke teorije tvrdeći da su knjižnice mjesta gdje se žene povezuju, gdje različiti narativi pričaju zajedničku priču, bez obzira na učestalost ili motivaciju korištenja. Činjenica je to koja se može primijeniti za sve ranjive skupine, osjećaj pripadnosti i tihe podrške.

Kao što se i svijet mijenjao, mijenjala se i knjižnica. Zvuk naliopera zamijenio je čitač barkoda i zvuk tipki na tipkovnici, a velika knjiga upisa pretvorila se, naravno, u kompjuter. Na Facebook stranicama knjižnice oglašavaju se izložbe, predavanja, pjesničke večeri i radionice, festivali, virtualni prostor knjižnice živi punim plućima. Moja kćer sad sjedi na pulu i skenira barkodove i pozdravlja ljude s *bebljim* glasićem i zagrebačkim naglaskom. Više “Baba, di si?” i trči kroz biblioteku. Ipak, nitko je ne zaustavlja ni ne utišava. Svi joj govore da je *lipotica*. Kako su godine prolazile slušala sam kako jedna po jedna gospođa odlaze u mirovinu (u najboljem slučaju) ili kako ih bolesti odnose i kako Biblioteka polako postaje *drugačije* mjesto, puno, puno tiše. Sada, gotovo 40 godina od mog ulaska u knjižnicu Bol-Plokite tamo više nema nikog poznatog. Prošlo je već pet godina da nisam ušla u Biblioteku, međutim, svaki put kad dođem doma, u Split, zgrada Biblioteke i dalje se vidi s balkona, rijetki ljudi koji ulaze kao da upuhuju kisik u staru zgradu. Istovremeno je vrijeme stalo i nestalo. Paradoks je da unatoč svijesti o promjeni i protoku vremena koje nemilosrdno ide dalje, vrijeme Biblioteke naprosto stoji.

AUTORITET U SVAKODNEVNOM I MEKOM GRADU

Istraživanje atmosferske dinamike knjižnice kroz autoetnografske zapise pokazalo je da atmosfera tog prostora ne djeluje kao prolazna senzacija, nego kao aktivni prostor-no-vremenski sloj značenja i osjeta. U biranju knjiga, kretanju među policama, susretima, ali i paradoksalnoj temporalnosti knjižnice, atmosfera se kontinuirano reproducira. Ne

radi se o jednom afektivnom vrhuncu, nego o protočnom nizu praksi koje tjeraju tijelo da uspori, a misli da se preslože. Autoetnografska refleksija na vlastite rituale otkrila je kako se atmosferski slojevi talože kroz praksu ponavljanja. U tom smislu knjižnica prestaje biti samo infrastruktura posudbe ili čitanja, i postaje živi organizam čija se otpornost i kreativnost grade iz našeg svakodnevnog sudjelovanja u prostoru. Knjižnica nije samo institucija znanja već i prostor atmosferskog, osjetilnog i emocionalnog doživljaja grada. Kroz osobnu povijest i iskustvo, knjižnica se otkriva kao mikrokozmos urbanog života, mjesto gdje se susreću trajanje i promjena, red i spontanost, javno i intimno. Upravo zato, knjižnica postaje paradigmatički primjer onoga što nazivamo *svakodnevnom gradom*, koji se ne iscrpljuje u spektaklu, infrastrukturi ili vidljivim simbolima, već u neupadljivim, ali ključnim praksama koje stvaraju osjećaj pripadnosti i kontinuiteta.

Kroz ritmove svakodnevice, ponavljanje, kretanje, dolaske i odlaske, susrete i tišine, knjižnica funkcionira kao prostor društvene skrbi, ali i osobne introspekcije. Njezin autoritet ne proizlazi iz monumentalnosti, već iz stabilnosti i otpornosti na urbanu preobrazbu. Ona je istovremeno prostor stabilnosti i transformacije, mjesto gdje se generacije susreću, gdje se prenosi znanje, ali i gdje se arhivira emocija.

U širem kontekstu suvremenog grada, knjižnica postaje odgovor na fragmentaciju urbanog života, pružajući prostor koji omogućuje susret, ritam, ali i predah. Atmosfera knjižnice, bogata kolektivnim i individualnim značenjima, djeluje kao korektiv ubrzanog urbanog tempa. Kroz mogućnosti koje pruža, od spontanih razgovora do tihih gesti svakodnevnih podrške, knjižnica je prostor koji ne služi samo funkcionalnoj svrsi već i nježnoj dimenziji urbanog postojanja.

U ovom radu atmosfera se pokazuje kao ključni element u razumijevanju knjižnice kao urbanog fenomena. Ona nije samo dodatak prostoru nego njegov suštinski dio koji oblikuje iskustvo korisnika i istovremeno je proizvod njihovih interakcija, emocija i prisutnosti. Ovdje me nije zanimala knjižnica promatrana kroz standardne institucionalne okvire, već kroz mikroperspektivu svakodnevice, gdje se značenja ne proizvode putem funkcionalnosti, nego putem osjećaja, ritmova i osjetilnog doživljaja prostora.

Korištenjem autoetnografije kao metodološkog pristupa, naglašena je važnost osobnog i tjelesnog odnosa prema knjižnici, pri čemu se subjektivno iskustvo ne isključuje iz analize, već postaje legitimni izvor znanja. Upravo takva pozicija omogućuje uvid u one dimenzije knjižnice koje bi u makroanalitičkim pristupima ostale zanemarene: slojevitost zvukova kao komunikacija; briga koja nije formalizirana usluga, nego atmosfera prisutnosti; sigurnost koja ne proizlazi iz kontrole, nego iz poznatosti i ritma. Ovi elementi atmosfere utkani su u tkivo svakodnevnog grada i upravo oni knjižnicu čine prostorom koji nadilazi institucionalne i funkcionalne granice. Upravo kroz tu svakodnevnu atmosferu, knjižnica doprinosi stvaranju dovoljno dobrog grada, grada koji ne mora biti spektakularan, ali mora biti nježan, dostupan i smislen. Koncept *dovoljno dobrog života*, premda proizišao iz recentnih kritika urbanog ubrzanja, duboko je ukorijenjen u praksama koje knjižnica omogućuje: spontanost, nenametljivu socijalnost, mogućnost povlačenja i slobodu bivanja. Ona je

prostor koji se ne nameće, ali ostaje, srce kvarta, memorija zajednice i arhiv afektivnih krajobraza.

U trenutku kada se knjižnice sve češće promatra kroz optiku pametnog ili kreativnog grada, postoji rizik od gubitka njihove afektivne i zajedničke dimenzije. Autoetnografska naracija iznosi upravo tu tiho prisutnu vrijednost knjižnice, njezinu sposobnost da kroz neformalne susrete, ritmove posuđivanja i vraćanja knjiga, mirise, zvukove i sjećanja, postane dio osobne i kolektivne urbane povijesti. Dok napuštamo prostor knjižnice i vraćamo se u gradski kaos, nosimo sa sobom spoznaju da je upravo atmosfera opstojna tkanina svakodnevice. Ta spoznaja dovodi nas korak bliže shvaćanju grada ne kao nepomične kulise, nego kao dinamičkog partnera u našem nastojanju za dovoljno dobrim životom: mjesta gdje otpor, maštovitost i održivost nastaju iz ponavljanja jednostavnih, ali snažnih atmosferskih gesta.

Atmosfera knjižnice identificirana u ovom radu upućuje na njezinu važnost u oblikovanju *mekog, svakodnevnog* grada koji ne počiva isključivo na infrastrukturi i inovaciji, već na osjećaju pripadnosti, mogućnosti za predah, dijeljenje i ritmizaciju svakodnevice. U tom smislu, knjižnica nije samo fizički prostor već i simbolički reper kontinuiteta unutar grada koji se mijenja. Ona je, kako je ovaj rad nastojao pokazati, atmosfera sama, prostor koji diše ritmovima svojih korisnika, prostor koji pamti, ali i omogućuje buduće narative zajedništva.

LITERATURA I IZVORI

- Aabø, Svanhild i Ragnar Audunson. 2020. "Libraries as Public Sphere Institutions in the Age of Neoliberalism". *Library & Information Science Research* 42/1: 101002.
- Aabø, Svanhild i Ragnar Audunson. 2012. "Use of Library Space and the Library as Place". *Library & Information Science Research* 34/2: 138–149. <https://doi.org/10.1016/j.lisr.2011.06.002>
- Anderson, Ben. 2009. "Affective Atmospheres". *Emotion, Space and Society* 2/2: 77–81. <https://doi.org/10.1016/j.emospa.2009.08.005>
- Back, Les. 2007. *The Art of Listening*. Oxford: Berg.
- Bertot, John Carlo, Paul T. Jaeger i Lesley A. Langa. 2016. "Public Libraries and the Internet 20 Years Later. Agency, Acculturation, and Communities". *The Library Quarterly* 86/4: 320–334.
- Bille, Mikkel i Tim Flohr Sørensen. 2007. "An Anthropology of Luminosity. The Agency of Light". *Journal of Material Culture* 12/3: 263–284. <https://doi.org/10.1177/1359183507081894>
- Bille, Mikkel i Siri Schwabe. 2023. "The Urban Atmospheres of City Life". *Journal of Urban Cultural Studies* 8/2: 45–61. <https://doi.org/10.4324/9781003379188>
- Böhme, Gernot. 1993. "Atmosphere as the Fundamental Concept of a New Aesthetics". *Thesis Eleven* 36/1: 113–126. <https://doi.org/10.1177/072551369303600107>
- Ellis, Carolyn, Tony E. Adams i Arthur P. Bochner. 2011. "Autoethnography. An Overview". *Forum. Qualitative Social Research* 12/1: Article 10.
- Edensor, Tim. 2014. "Notes on Atmosphere. Perfectionism, Politics and the Everyday". *Cultural Geographies* 21/1: 117–126.

- Haraway, Donna J. 1988. "Situated Knowledges. The Science Question in Feminism and the Privilege of Partial Perspective". *Feminist Studies* 14/3: 575–599. <https://doi.org/10.2307/3178066>
- Ingold, Tim. 2011. *Being Alive. Essays on Movement, Knowledge and Description*. London, New York: Routledge.
- Lefebvre, Henri. 2004. *Rhythmanalysis. Space, Time and Everyday Life*. London, New York: Continuum.
- Miller, Daniel. 2024. *The Good Enough Life*. Cambridge: Polity Press.
- Nevárez, Julia. 2021. *The Urban Library. Creative City Branding in Spaces for All*. New York: Springer. <https://doi.org/10.1007/978-3-030-57965-4>
- Oldenburg, Ray. 1989. *The Great Good Place. Cafés, Coffee Shops, Bookstores, Bars, Hair Salons and Other Hangouts at the Heart of a Community*. Saint Paul: Paragon House.
- Peterson, Melike. 2023. "Libraries as Felt Spaces. Atmospheres, Public Space and Feelings of Dis/comfort". *Emotion, Space and Society* 49. <https://doi.org/10.1016/j.emospa.2023.100986>
- Pink, Sarah. 2009. *Doing Sensory Ethnography*. London: SAGE Publications. <https://doi.org/10.4135/9781446249383>
- Robinson, Jennifer. 2014. *Ordinary Cities. Between Modernity and Development*. London, New York: Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203506554>
- Shovelin, R. 2013. "Libraries as Community Indicators". *Public Library Quarterly* 32/1: 1–21. <https://doi.org/10.1080/01616846.2013.760310>
- Spencer-Bennett, Kate. 2020. "Libraries in Women's Lives. Everyday Rhythms and Public Time". *Educational Review* 74/4: 844–861. <https://doi.org/10.1080/00131911.2020.1803796>

THE ATMOSPHERE OF THE LIBRARY: AN AUTOETHNOGRAPHY OF THE EVERYDAY CITY

Taking the concepts of the third place and third space as its starting point, and taking autoethnography as its methodological framework, this paper explores the role of the library as a key element in everyday urban life. The author uses a personal narrative analysis to explore how the library transcends its institutional function, becoming a space of socialization, identification, emotional security and urban rhythmization. The library is examined as a microcosm of the everyday city, a space of atmosphere, care and duration, where feelings of belonging and continuity are shaped through sensory experiences, routine and collective memory. The article emphasizes the importance of the library in preserving the spontaneity and softness of urban life, especially as a result of accelerated living and digitalization. The atmosphere of the library is interpreted as a fundamental dimension of urban existence, providing its users with a chance to have a rest, meet others and experience silence in their fragmented everyday life. The autoethnographic approach allows interpreting the library as an emotional and social anchor, a place where the city becomes personal, accessible and *good enough* to live in.

Keywords: library, everyday city, atmosphere, space, autoethnography